

CSENDES LÁSZLÓ

A KORONA REJTEKHELYE AUSZTRIÁBAN, 1945-BEN

A magyar korona védelme több mint fél évezrede törvényesített: Mátyás király 1464. április 6-án országgyűlési végzést emelt törvényerőre őrzéséről. Az uralkodói jelkép biztonságos őrzését kiemelt feladatnak tekintették évszázadok óta. A korona szerepét, jelentőségét Kölcsey Ferenc, a Himnusz költője 1832-ben a szatmári közgyűlésen így méltatta: „Őseink az ország egyetemes érdekeit s a jussokat, miket egyes polgár sem bírni, sem gyakorolni közsérelem nélkül nem képes, a koronában megtestesítették s a koronát tették fel a választott főre, hogy legyen az alkotmányi közszabadság képviselője. Szentkoronának nevezék a koronát, mert a legszentebb gondolatát kötéik hozzája; gondolatát az egyesült néperőnek, mely ne csak bitorló, de az egyes honfiak féktelensége és hatalomvágya ellen is bonthatatlan gátat emeljen...”¹

A második világháború utolsó időszakának hónapjait, napjait tragikus szakasként jellemzi a magyar korona sorsa. A Szálasi kormány 1944. november 14-én megállapodást kötött a Német Birodalmi Kormánnyal a magyar ipari és gazdasági felszerelések, valamint műkincsek Németországba történő kiszállítására. Ennek alapján, vizsgálatunkat a második világháború utolsó napjaira leszűkítve, a koronával összefüggően szeretnénk néhány vitás kérdéssel foglalkozni.

*

„A mai ülés nem Minisztertanács... ..hanem olyan alkalom, amelyen jelentést tehet arról, hogy... milyen alaptervet rögzített Magyarország és a magyar nemzet jövőjét illetően... Jelen voltak: Szálasi Ferenc Magyarország Nemzetvezetője — NV —, Beregfy Károly m. kir. vezérezredes, honvédelmi miniszter — hfp, dr. Kiss Károly, a Dolgozó Nemzet Hivatás Rendjének — DNHR — rendnagya, dr. Jancsuskó Gábor, a pártvezető-helyettes, dr. Szögi Géza, m. kir. miniszterelnökségi államtitkár. NV bejelenti, hogy Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettesnek és Vajna Gábor belügyminiszternek a mai ülésre nem kell eljönniük (sic!), egyesek bizonyára ezért nem jelentek meg, mert a mai ülés idejéről és helyéről nem tudtak értesítést kapni (sic!), mások pedig bizonyára azért nem, mert úgy gondolták, hogy időközben NV elhagyja jelenlegi települési helyét. Ezért a mai ülés nem minisztertanács... stb.” A jegyzőkönyv „... készült 1945. évi május hó 1-én délelőtt 10 h-kor Mattseeben”. Záradékol ezt olvashatjuk: „... 1945. május 1-vel ezekkel a gondolatokkal kell elindulni

¹ *Kerecsényi Dezső*: Kölcsey Ferenc (monográfia) 1940. 65. o.

az új magyar jövő felé. Jóváhagyom! Mattsee, 1945. május 2-án Szálasi Ferenc.”²

E rövid bevezetőt vizsgálatunk tárgya annál is inkább indokolja, mert sok más eszmefuttatás mellett a jegyzőkönyv rögzíti:

- „4. A szükséges intézkedéseket megtette a Szent Koronát illetően,
5. A magyar nemzet aranykincsével kapcsolatos tennivalókat is elintézte.
6. ... NV a leghatározottabban kijelenti, hogy nemzetvezetői tisztségéről és jogairól nem mond le. Kényszernek nem enged ...”
- „11. NV intézkedett a Németországba átmentett vagyontárgyokról. A vagyontárgyak kerekén 15 000 — tizenötezer — vagon anyagból állanak.”³

A jegyzőkönyv fent idézett 4-es és 11-es pontjának tömondatos megfogalmazása az olvasót különösen érdeklődésre készíti. Mi lett a sorsuk, miről mit tudunk az események után hitelt érdemlően?

A korona hányattatásairól számos híradás látott napvilágot napilapok folyóiratok, könyvek hasábjain. A szemtanúk, résztvevők visszaemlékezéseit mindenkor szívesen olvassák az érdeklődők és örömmel nyugtázzák az „első kézből” tudomásukra jutott ismereteket. Problémát okoz viszont, ha az események résztvevői eltérő, vagy ellentmondó megvilágításban tárják fel az általuk átélt — az idők múltán más forrásokkal kiegészített — ismereteiket, emlékeiket.

Az utókor tájékoztatása mindenkor nehéz feladat elé állította a krónikásokat. Az átélők visszaemlékezéseinek időbeni rögzítése rendkívül fontos feladat, amit bizonyít a korona Mattsee-i elásásának vizsgálata térben és időben.

Ha visszaemlékezések alapján vizsgálat tárgyává tesszük a korona elrejtésének körülményeit, a következő kérdések várnak válaszra:

1. Mikor ásták el Mattsee-ben a koronát?
2. Kik, illetve hányan vettek részt az ásásban?
3. Volt-e megtévesztő ásás? Ha igen, mit tartalmazott az akkor elásott benzineshordó?
4. Kik voltak jelen? („... két legmegbízhatóbb altisztemet magamhoz vettem” ... „két altisztemmel gödröt ástunk...” „A korona elásásánál 4 fő koronaőr működött közre...” „Szöllösi Jenő miniszterelnök-helyettes jelen volt.”) Melyik ásásnál?

További ellentmondások a visszaemlékezésekben:

- „Április 25-én éjjel Szöllösin és a nyolc koronaőrön kívül senki más nem tudott az elrejtés helyéről.”
- „Április 26-ról 27-re virradó éjjel betemettük, az ásásnak nyoma nem maradt”
- „május 5-én este 19 órakor kezdtük az ásást”
- „becslésem szerint kb. 3 láb (1 méter) mélységben ...”
- „ástunk körülbelül 3 méter mélységű gödröt ...”
- „mély gödröt ástunk, betettük a hordót ...”
- „Június 22-én megállapítottuk, hogy a koronát éjjel kiásták.”
- „Július 24-én éjjel-kétórai kemény munka után kiástuk a benzineshordót, benne a Szent Koronával és az ékszerekkel.”⁴

Ezek az ellentmondások készítettek a helyszín felkeresésére, valamint olyan

² Karsai Elek: Szálasi naplója a második világháború idején. 1978. 481. o.

³ Uo. 488—489. o.

⁴ A fenti kijelentések, szó szerinti idézetek hovátartozására az események tárgyalásánál külön-külön utalunk.

dokumentumok kutatására, amelyek pontosítják (pontosíthatják) az eddig ismert leírásokat.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján a koronaórség összetétele a második világháború utolsó napjaiban a következő:⁵

Parancsnok: Pajtás Ernő ezredes
Beosztottak: Borbély János alhadnagy
Csontos István főtörzsőrmester
Horváth Kálmán főtörzsőrmester
Paizs János főtörzsőrmester
Siklósi János főtörzsőrmester
Bunda József törzsőrmester
Kocsis József törzsőrmester

A fentiekből egyértelműen következik, hogy az ásásnál közreműködőket e személyek közül jelölték ki. A valóság megismeréséhez tehát azon visszamelegzéseket kell ismernünk, amelyek egybehangzóak és bizonyító erővel hatnak. Mindmáig rendelkezésünkre állnak Pajtás ezredes különböző időkből eredő — más-más megvilágításban tett — nyilatkozatai, valamint Bunda, Csontos és Kocsis koronaőrök visszaemlékezései. Nem elhanyagolható a helyszín megszemlélése, a falubeliek megkérdezése és más hivatalos dokumentumok megtekintése sem. Feltétlen perdöntő lenne, ha Borbély és Paizs visszaemlékezéseit ismernénk.

Pajtás Ernő ezredes közjegyzőileg hitelesített tanúvallomása:

„Április 7-én éjjel 11 órakor a koronát tartalmazó ládát, az órség őrzete mellett, annak autóján Mattsee-be szállítottuk, ahol az akkori államfőnek és miniszterelnöknek, Szálasi Ferencnek közvetlen rendelkezése alá kerültünk... Szálasi Ferencről 1945. április 25-én este azt a parancsot kaptuk (a továbbiakban az idézetek közötti kiemelés a szerzőtől) hogy a Koronát, a királyi jogaral és almával együtt, Szöllösi helyettes miniszterelnök személyes közreműködésével, el kell rejtünk, el kell ásnunk. Szálasi előbb maga akarta ezt végrehajtani, de aztán lemondott erről a szándékáról, attól tartva, hogy ez elkerülhetetlenül feltűnést keltene, s veszélyeztetné a titokban történő elrejtést.

Április 25-én éjjel a kései órákban, Szöllösin és a *nyolc* koronaőrön kívül senki más, politikus vagy párttag, nem tudott az elrejtés helyéről, s nem ismerhette azt. Ezek pedig mind feddhetetlen életű jó katonák és ugyanilyen hazafiak voltak...⁶

Egy későbbi alkalommal Brunswick altábornagy interjút készített Pajtással, amelynek kéziratát Pajtás elolvasta, s a leírtakat helyesnek találta. Abban az időben sokan még rejtették tartózkodási helyüket, így Pajtás nem volt hajlandó aláírni a kéziratot, de itt ezt olvashatjuk: „Mattsee-nél ért bennünket a hír, hogy a front közeledik... Április 26-ról 27-re virradó éjszaka két legmegbízhatóbb altisztemet magamhoz vettem... Felnyitottuk a sötétben a nagy ládát és kivettük a Szent Koronát, a jogart és az országalmát... behelyeztem őket egy kettévágott katonai benzineshordóba... Előrementünk két altisztemmel egy sziklafal előtti helyhez, ... Mély gödröt ástunk, betettük a hordót és betemettük a helyet is, hogy az ásásnak semmi nyoma nem maradt...⁷

⁵ Összeállítva a visszaemlékezők név szerinti felsorolása alapján.

⁶ *Út és cél*, IX. évfolyam 1. szám (1957. január hó) 12. o.

⁷ *Hungária*, 1950. július 7. 2–3. o.

Csontos koronaőr:

„... Mattsee-be május első napjaiban érkeztem... Fedőanyagnak egy teljesen új benzineshordót választottunk ki. ... Természetesen bizonyos tereptárgyak bemérése is megtörtént már. Ez a hely Mattsee-tónak a partján volt, a keleti partján, egy *sziklás magas dombon*... elkezdünk felváltva, de lehetőleg minél gyorsabban kiásni azt a kb. három méter mélységű gödröt. Az ásásnál Szöllősi is jelen volt. ... töltött pisztollyal a zsebben végeztük a munkát, azzal a gondolattal, ha véletlenül Szöllősi... valamilyen jellel vagy előre megbeszélve odarendel egy szakasz nyilas pártszolgálatost... mi egy szóra megnyitjuk a tüzet *mind az öten* és agyonlőjük még Szöllősi miniszterelnököt is.”⁸ (Szöllősi miniszterelnök-helyettes volt — Cs. L.)

Kocsis koronaőr:

„Május 4-én az ezredes bejelentette: *elássuk a koronát*. Igenám, de hová, s mikor, hogy a nyilasok ne vehessék észre?... A tó partján végre *találtunk egy lövészárkot és ott kezdtünk el ásni május 6-ra virradó éjszaka*... A koronázási ékszereket fehér lepedőbe csavartuk, majd egy üres benzineshordóba helyeztük. Csillagos májusi éjszaka volt...”⁹

És végül nézzük meg, hogyan emlékezik vissza Bunda József, volt m. kir. koronaőr törzsőrmester, akinek 16 oldalas visszaemlékezése fellelhető a Hadtörténeti Levéltár gyűjteményében.¹⁰ Az alábbiakban közöljük az ide utaló részleteket.

Bunda József koronaőr:

„... 1945. május 5-én Szálasi utasítást adott a koronaőröknek, illetve a parancsnokának, hogy a koronát nagyon gyorsan biztonságba kell helyezni... Minden koronaőr keresett egy-egy alkalmas helyet a Korona elásására. A végső döntés az volt, hogy a koronát a jelenlegi őrző helyétől (eddig a Seewirt vendégfogadó udvarán levő teherautón volt) kb. 500 m-re a tó partján levő kb. 10 m magas dombon fogjuk elásni... *Május 5-én este 19 órakor* kezdtük a gödörösést... éjfél körül az elcsomagolt Koronát a kiásott gödörbe elhelyeztük és bekapartuk... A korona betakarásánál *4 fő koronaőr működött közre*, két fő dolgozott, két fő a parancsnokkal együtt csőre töltött szolgálati pisztollyal figyelt, illetve biztosította az esetleges meglepetésszerű támadás elhárítását... Másnap... a közelben megfelelő gyeptéglákat ástunk és a frissen ásott földet gyeptéglával betakartuk és a helyet pontosan feltérképeztük, bemértük.”

A fenti leírások alapján a korona elrejtésének körülményei nagyon ellentmondásosak. A visszaemlékezők nyilatkozatai alapján:

Vitathatatlan, hogy a koronát elásták.

Egybehangzó, hogy Mattsee település közelében történt az elrejtés egy benzineshordóból kialakított tokban.

Vitatható az elásás időpontja, valamint a rejtésben részt vevők személye.

Feltehető, hogy két különböző ásás történt, de *mit tartalmazott* a korona nélküli hordó?

⁸ A korona kilenc évszázada. Történelmi források a magyar koronáról. Bp., 1979. 366. o.

⁹ *Magyar Nemzet*, 1978. január 19. Szemtanú a korona kalandos útjáról. (Kocsis József koronaőr törzsőrmester visszaemlékezése.)

¹⁰ Hadtörténelmi Levéltár, Tgy. 2761. Növ. napló sz. 4/1977. Bunda József volt m. kir. koronaőr tiszthelyettes elbeszélése. Aláírással záradékolva 1976. február 12-én. L. még *Bunda Kálmán — Fügedi Erik: A magyar korona regéje*. Budapest, 1979. 245. o.

A már fentebb megnevezett 1+7 fő közül csupán 4 személy nyilatkozata ismert. Sajnálatos módon nem tudunk Borbély János alhadnagy és Paizs János főtörzsőrmeister visszaemlékező leírásáról. Hogy miért e két személyre utalok és a felsoroltak közül még hiányzó Horváth és Siklósi véleményét miért nem keresem, arra csupán az a magyarázat, hogy a nevezettek a lehetőség ellenére a fogolytáborat választották, és további létük, sorsuk ismeretlen.

Pajtás visszaemlékezését még akkor is el kell fogadnunk, ha az időpontra vonatkozó nyilatkozatai valamelyest eltérők (április 25., április 26-ról 27-re virradó éjszaka). A résztvevőknél a „két legmegbízhatóbb altisztemet” meghatározással elhallgatja a személyek nevét. Az idézett megfogalmazással később újra találkozunk és ott a két személy pontosítható. Erre időrendben választ kapunk.

Csontos „május első napjaiba” érkezett, így természetes, hogy az áprilisi ásásnál nem vehetett részt. Míg *Pajtás* két, addig Csontos öt személy részvételéről nyilatkozik.

Kocsis a május 6-ra virradó éjszakát jelöli az elásás napjaként, a közreműködők számszerű meghatározása nélkül.

Bunda visszaemlékezése első olvasásra a legmegbízhatóbbnak tűnik, hiszen napra, órára pontosítja az eseményeket. Ő május 5-én 19 órát jelöli meg, 4 fő közreműködésével. Miután korabeli napló, vagy naplórészlet mind ez ideig nem került elő, olyan paraméter keresése vált szükségessé, amely az egyik vagy a másik (április vagy május) időpontot behatárolja. *Bunda* visszaemlékezésében találtam két olyan, eseményre történő utalást, amelyekre hivatalos okmányok beszerezhetők voltak. Azok révén fény derült az aprólékos visszaemlékezés napra, órára rögzített leírásának megbízhatóságára. *Bunda* ezt írja:¹¹

„1945. május 7-én 15 óra

Szálasi magához hivatja a koronaórség parancsnokát, és közli, hogy menyaszonnyát, akinek 16 éven át udvarolt, *Mattsee* kápolnájában a *mai napon* a róm. kat. egyház törvényei szerint feleségül kívánja venni. A szertartáshoz a koronaórséget díszsorfalként kirendeli.

A díszsorfal felállt és a szertartás megtörtént.

A koronaórség életében, mely *Mattsee*-ben ért véget, ez volt az utolsó tisztelés. E ceremóniánál a díszelgésre szánt díszruhák nem álltak a koronaórség rendelkezésére, hanem a mindennapi *koronaóri ruhában jelentünk meg a Szálasi házassági esküvőjén.*”

A fentieket cáfolja, hogy Szálasi április 28-án 08⁴⁵-kor kötött házasságot. Az esküvő helye nem a kápolna (bár az is van *Mattsee*-ben), hanem a templom (Stiftskirche). Mindezt hitelt érdemlően igazolja a *Mattsee*-i r. kat. plébániahivatal házassági anyakönyvéről készült másolat.¹² (648. o.)

Csontos naplójának 14. oldalán — igaz, hogy *Paizs* elbeszélésére hivatkozik — pedig ezt olvashatjuk: „... a magyar koronát Nemes Bakói *Pajtás* Ernő augusztus végén Eisenhower utasítására Rómába kísérte és a Pápának átadták. A parancsnok a koronával a Vatikánban maradt, de megbetegedett és rövid idő múlva meghalt.”

Nem szorul bizonyításra, hogy a korona nem volt a Vatikánban, így *Pajtás* sem. Bizonyítható ellenben a Grabenstätt-i róm. katolikus Plébániahivatal halotti anyakönyvi kivonatával, hogy *Pajtás* csak öt év múltán, 1950. december

¹¹ Uo. 7. o.

¹² A *mattseei* R. kat. Plébániahivatal, Házassági Anyakönyv, 1945. 3. fsz.: „1945. ápril. 28. 08. 45. Franz Szálasi Ungar. Staatsführer ... Gizella Luez ...” (anyakönyvi kivonat másolata a szerző birtokában)

			geboren Budapest, Ungarn Wohnhaft Mattsee 8, Leibniz str. ungar. Wohnhaus Szalasi	6/1 Budapest 1903 König	
1945 April 28. 8 ⁴⁵	Stiftskirche Mattsee		Jung Szalasi, ungar. Staatsführer, Major des ungar. Generalstabs, spät Hof rat Jung u. der Linie Szalasi mähr. Geboren Kaschau Wohnhaft Mattsee 8	2. H. 487 geb. 6/1 1897	ledig
1945 Juni 25. 10 ⁶	Zellhofkapelle Mattsee		Franz Hinterberger Maurer, Sohn des Hinterberger. Geb. Thalgar Wohnhaft Mattsee 116	2. H. 287 geb. 28/1 1917 XV/181	ledig
1945 Juli	Stiftskirche Mattsee		Frau Alois Neuhöfer, ^{Wirtin} Wohnschafts-Angehöriger spät Sohn des Kleinbail m. d. l.	307 geb.	ledig

A Mattsee-i plébánia házassági anyakönyvének lapja a Szalasi-ra vonatkozó bejegyzéssel

5-én 02 órakor halt meg.¹³ Megjegyzendő, hogy Bunda visszaemlékező leírásában Mattsee település helyett következetesen Mondsee megnevezést ír. (Mondsee Mattseetől DK-re kb. 30 km-re fekszik.)

Mindkét okmányokkal igazolt cáfolat arra utal, hogy Bunda időrendi visszaemlékezése és Csontos eseményleírása bizonytalan forrás az eseményekre nézve.

Korai lenne az eddig leírt eseményekről végkövetkeztetést levonni.

Egy biztos azonban: közel 100 év után (1849—1945) ismét elásták a koronát. Különbség, hogy a „felelőtlen felelősök” gondatlanabban jártak el — sértetlenségét megőrzendő — mint elődeik.¹⁴ A szabadságharc leverése után 4 évig maradt föld alá rejtve a korona. A most vizsgált elrejtés időtartama töredéke a korábbinak, az elásás és az előkerülés kalandja viszont túlszárnyalja azt.

90 nap a föld alatt

Miután az amerikai csapatok Mattsee térségét is elérték, a koronaórség — ha nem is úgy, mint a harcoló alakulatok — ugyancsak hadifogságba került, a 7. amerikai hadsereg fogolytáborába. Koronaórség koronáladával, korona nélkül! Pajtás erről így nyilatkozik: „A teherautóval együtt mentünk Augsburgba és ott jelentkeztünk a 7. amerikai Interrogation Centernél (a 7. amerikai hadsereg kihallgatási központja — Cs. L.). Átadtuk a vaspántos korona ládát, ami-

¹³ Grabenstädt 1950/201. Róm. kat. Plébániahivatal, Elhalálozottak Anyakönyve. (Halotti anyakönyvi kivonat másolata a szerző birtokában.)

¹⁴ Csendes László: A korona rejtékhelye 1849—1853 között. Hadtörténelmi Közlemények, 1978. 4. 613. o.

ről elismervényt kaptam. Ez most is birtokomban van. Bennünket aztán egy másik lágerba akartak szállítani, azonban nyomatékosan kértem a parancsnokot, hogy továbbra is itt maradhassunk, egy-két fogoly-társammal együtt. Ezt meg is engedte.”¹⁵

Pajtás nyilatkozatában az elismervényre történt utalás olvasása mosolyra késztet. Hogyan kérhet és kaphat egy hadifogoly elismervényt?! A kutatás eredménye azonban azt igazolja, hogy ilyen is létezik. P. Kubala aláírásával az alábbi dokumentum másolata található a *The Battle for St. Stephen's Crown* c. kiadványban.¹⁶

„Seventh Army Interrogation Center, APO 758, U. S. Army 7. May. 1945. Certificate. This is to certify that the undersigned accepted delivery on the above date of a looked safe, contents unknown, delivered by Col. Ernst von Pajtas. P. Kubala Major, MI Commanding”

(Igazolás. 1945. május 7. Alulírott igazolom, hogy a fenti napon átvettem egy lezárt széfet, amelynek a tartalma ismeretlen, és amelyet Pajtás Ernő ezredes adott át. P. Kubala őrnagy . . .)

Az Interrogation Center vezetője (a magyar származású) Paul Kubala őrnagy jelentette a főparancsnokságnak, hogy őrizetükben van a magyar királyok koronája.

Mint Pajtás írja, kérték a láda kulcsait, azonban azokat már korábban átadta Szöllősinék, s mint kiderült, ő viszont az államtitkárának. Több mint két hónap telt el, mire a kulcsokat őrző személyek (fogolytábori) hollétét felkutatták és azokhoz hozzájutottak.

A koronaláda átadásának körülményeiről a beosztott koronaőrök így nyilatkoznak:

Csontos: Odajött az amerikai főparancsnokságról egy magyarul beszélő főhadnagy (valószínűleg Granville hadnagy) és a következőket mondta: „Hát kérem, ezt a ládát a kocsiról le fogják venni, és ebbe a terembe be fogják hozni.” Ez egy külön épület volt, a teremben német juhászkutyák, véredek meg amerikai örök. . . Pajtás ezredes, Borbély alhadnagy és Paizs János főtörzsőrmester ott maradtak.”¹⁷ A Pajtás által korábban megnevezett „két megbízható altisztem” minden bizonnyal Borbély és Paizs volt!

Bunda: „. . . Itt kaptuk az utasítást, hogy a koronaládát Eisenhower dolgozószobájába kell helyezni. A koronaládát leemeltük, mely gondosan be volt zárva és a kijelölt helyre letettük. Itt a dolgozószobában egy hatalmas farkaskutya volt láncrea kötve és az asztal lábához rögzítve. Itt tehát a koronaláda további őrzése Eisenhower kutyájára lett bízva . . .”¹⁸

Kocsis: „. . . Pajtás közölte velünk, hogy Borbély és Paizs társaságában Augsburgban marad. Nekünk azt mondták: hazamehetünk . . .”¹⁹

Arra már utaltunk, hogy Borbély és Paizs visszaemlékezése mindaddig ismeretlen, viszont Pajtás őket tekintette a legmegbízhatóbbaknak. Ha ez így igaz, mi a magyarázata vajon annak, hogy a „kevésbé megbízhatóak” hazamehettek akkor, amikor a korona eladását (vagy mégsem azt?), mint eddigi nyilatkozataikból kitűnik, ők végezték?

¹⁵ *Út és cél*, i. h.

¹⁶ *Attila L. Simontits: The Last Battle for St. Stephen's Crown. A Documentary Presentation of the Holy Crown of Hungary.* Cleveland, Ohio, 1988. 88. o. A kötet angol nyelven jelent meg 1141 oldal terjedelemben. A gondosan összeállított név- és tárgymutató, valamint az irodalomjegyzék hasznos segítséget szolgál a felhasználóknak.

¹⁷ A korona kilenc évszázada. I. m. 370. o.

¹⁸ Bunda József volt koronaőr tiszthelyettes elbeszélésének írott dokumentuma a Hadtörténelmi Levéltárban. (1–17. folio) 9. o.

¹⁹ *Magyar Nemzet*, 1978. január 19.

Pajtásnak mi szolgált biztosítékkal, hogy mire a koronálada kulcsai előkerülnek — és kiderül, hogy az üres — ezek az emberek nem ássák-e ki és viszik el a koronát? Mint később kiderül, vissza is tértek a helyszínre, hasonló gondolatokkal! Pajtás felelőssége vitathatatlan ebben a kérdésben, ezért csak olyan embereket tarthatott maga mellett, akik az *igazságot*, a korona *tényleges elásási helyét* ismerték. Itt minden bizonnyal nem a szimpátia, vagy más emberi érzések, hanem a közös ismeret játszott szerepet.

Az amerikaiak kérték a kulcsokat, mondotta Pajtás, azokkal azonban már nem rendelkezett. Hosszú ideig tartott, míg végre, 1945. július 24-én, a kulcsok a megnevezett személyektől (azok felkutatása után) Augsburgba kerültek. Felnyitották a ládát, és akkor történt a nagy meglepetés! A felnyitott ládában csak a kardot találták, a korona és a koronázási ékszerek hiányoztak.²⁰

Pajtás közjegyzői nyilatkozatából: „... a láger-parancsnoknál az üres vasláda mellett előadtam, hogy a koronát hol ástuk el, és hozzátettem, hogy nem az első eset a Szent Korona történetében, hogy el kellett rejteni, el kellett ásni, hogy nagyobb veszedelemtől — hogy tudniillik idegen kézre ne kerüljön — megmenthessük. A kihallgatás során kijelentettem, hogy ha egy autót a rendelkezésünkre bocsátanak, még az éj folyamán vissza tudom hozni rejtékhelyéről a Szent Koronát.”²¹ A korona elásásának ideje óta — a vitatott időponttól függetlenül — közel három hónap telt el.

Az eltelt időszakról a volt koronaőrök így nyilatkoznak:

Kocsis: „... Miután Pajtás közölte velünk, hogy hazamehetünk, Csontos, Horváth, Bunda és én elindultunk. Igaz, előbb egy gyűjtőtáborba kerültünk, de innen is elengedtek... Mit tesz a véletlen, megint csak Mattsee-ben találtuk magunkat, *ha jól emlékszem, május 14-e lehetett*. Természetesen a lövészárkokhoz siettünk és láttuk: *senki nem nyúlt a földhöz*. Még az is felmerült: *mi lenne, ha kiásnánk és hazavinnénk a koronát?* Aztán az éjszakát a plébánián töltöttük.

Másnap reggel újra a lövészárkokhoz mentünk, és akkor láttuk: éjszaka kiásták a koronát!”²²

Bunda: „1945. május 11-én 10 órakor búcsút vettünk a koronaőr-parancsnoktól... Megérkeztünk a kijelölt gyűjtőlágerbe, hol 10 napot töltöttünk el. 1945. május 22-én az amerikai lágerparancsnokság közölte, hogy a katonai főhadiszállásról intézkedés történt, mely szerint a koronaőrök elhagyhatják a lágeret és 30 km-es körzetben szabadon mozoghatnak... 1945. június közepén... úgy döntöttünk, elhagyjuk szálláshelyünket... Tekintettel arra, hogy közel voltunk ahhoz az apátságához, ahol az amerikai katonák lefegyvereztek bennünket, úgy döntöttünk, hogy felkeressük a helyet és tájékozódunk a főpapoknál. Ők megvédékeltek bennünket és szállást adtak. *Másnap reggel indultunk Mattsee-be, hol a koronát elástuk.*

... Mattsee-ben nagyon óvatosan megközelítettük azt a térséget, hol a koronát nyugalomba helyezték. E térség megközelítését nagy izgalom előzte meg, hogy mi is történhetett azóta.

Megállapítottuk, hogy a korona sértetlenül a helyén fekszik, mert a gyep-téglák pontosan a helyükön vannak, ahogyan azt mi elhelyeztük. Kocsis József társammal latolgattuk, hogy most mit kellene tenni. Dönteni persze nem tudtunk azonnal és úgy határoztunk, hogy 1—2 napig Mattsee-ben maradunk, amíg végleges döntésre nem jutunk...

²⁰ Attila L. Simontits: i. m. 98. o.

²¹ *Út és cél*, i. m. Pajtás ezredes közjegyzőileg hitelesített vallomása.

²² *Magyar Nemzet*, 1978. január 19. Szemtanú a korona kalandos útjáról.

... 1945. június 22-én Mattsee-ben a szállásunkat elhagytuk és úgy határoztunk, hogy az elásott koronát igen óvatosan megegyszer megközelítjük és rövid néma hódolattal búcsút veszünk... Amikor a tóparton az ismert helyet megközelítettük, azt észleltük, hogy friss földtúrások vannak és terepjáró katonai autók nyoma is felismerhető volt.

... Megállapítottuk, hogy a koronát 1945. június 22-én éjjel kiásták, hordóستól együtt elvitték.'²³

Eddigi ismereteink szerint — Csontos, Kocsis, Bunda nyilatkozata — Pajtás visszaemlékezésétől eltérően a koronát később rejtették el és korábban került a felszínre!²⁴ A mindeddig nem publikált nyilatkozatokból is gazdagítsuk ismereteinket:

William W. Quinn ezredes 1945. június 10-i jelentésének szó szerinti fordítása: „A 7. hadsereg parancsnokságának május 9-én már jelentettem, hogy az »Interrogation Center«-nek a magyar hivatalos szervek átadtak egy ládát, amiben Magyarország koronája és a koronázási ékszerek vannak. Kíséretében a hagyományos őrség volt: egy ezredes és 12 beosztott. A láda kinyitásához szükséges kulcsok nem voltak az őrségnél. A kulcsok hiányában a ládát még nem nyitottuk ki, s így a láda valódi tartalmát nem lehetett megállapítani. De különben is — véleményem szerint ezt előbb-utóbb vissza kell adni a törvényes magyar kormánynak (to a legitimate Hungarian government). Addig is — kérem — intézkedjenek, mi történjék vele...”²⁵

Pajtás, visszaemlékezésében, pontosabban nyilatkozataiban így vélekedik: „Most már nyugodtan közölhettem a korona rejtékhelyét... Kubala őrnagy kétségbe volt esve. Mellette volt azonban egy tipikusan amerikai fiatal hadnagy, Worth B. Andrews, Fort Worthból, Texasból. Miután az amerikai hadsereg megszállási zónájában területileg a 3. hadsereg fennhatósága alá került Mattsee, Andrews hadnagy úgy vélekedett, hogy teketóriázás nélkül vállalja a 3. hadsereg zónájának átlépésével a korona elhozatalát.”²⁶

Pajtás: „... éjjel $\frac{3}{4}$ 1 órakor Mattsee-be indultunk, a hadnagy alárendeltjének, Daniel Shell őrmesternek s az egyik koronaőr bajtársunknak társaságában. Hajnali $\frac{1}{2}$ 6 órakor a tett helyére érkeztünk s négy órai kemény munka után kiemeltük a koronát rejtő benzintartályt a négy méter mélységű gödörből, sértetlen állapotban. Nyomban visszaindultunk, délben július 24-én $\frac{3}{4}$ 1 órakor átadtuk a koronát, a jogart és az országalmát...”²⁷

Lássuk most P. Kubalának az amerikai hadsereg — magyar származású — őrnagyának 1945. augusztus 2-án tett jegyzőkönyvi nyilatkozatát. Szó szerinti fordítása:

„1945. május 7-én, vagy akörül, Pajtás ezredes és a magyar hadsereg 12 óre egy ősi (ancient) ládát adott át az Interrogation Centernek. Az átadásakor Pajtás ezredes kijelentette, hogy a ládában magyarországi Szt. István koronája van. Jelentette továbbá, hogy neki a Korona mellett kell maradnia, mivel ő annak gondozója és őre. A kikérdezés során, hogy hol vannak a láda kulcsai, az ezredes kijelentette, hogy azok eredetileg három különböző személynél voltak, de később mind Szolioai (Szöllősy) miniszterelnök kezébe kerültek. Ezt

23 Bunda József idézett visszaemlékezése, 10. o.

24 Az ellentmondások eddig és később ismertett részletei jó példaként mutatnak rá a visszaemlékezők adatai ellenőrzésének fontosságára.

25 *Attila L. Simonsits*: I. m. 91. o. Eredetiben, angol szöveggel.

26 A korona kilenc évszázada. I. m. 360. o.

27 *Út és cél*, IX. évf. 1. sz.

K u b a l a Pál magyarszárma-
zása amerikai őrnagy 1945. augusztus 2-án tett
jegyzőkönyvi nyilatkozatának szöve-
rinti fordítása.

Ennél sokkal jelentősebb Kubala őrnagy aug.2.-i írásbeli
nyilatkozata, amit eredetiben közölnek és én is szösz szerint idézek:

"1945 máj.7.-én, vagy akörül, Pajtás ezredes és a magyar hadsereg 12
őre egy régi (ancient) ládát adott át az Interrogation Centernek. Az át-
adáskor Pajtás ezredes kijelentette, hogy a ládában magyarországi Szt.
István koronája van. Jelentette továbbá, hogy neki a korona mellett kell
maradnia, mivel ő annak gondozója és őre. A kikérdezés során, hogy hol
vannak a láda kulcsai, az ezredes jelentette, hogy azok eredetileg három
különböző személynél voltak, de később mind Szolioszi (Szöllősy) miniszter-
elnök kezébe kerültek. Ezt közöltem Quinn ezredessel, a 7. hadsereg A.C.
of S, G-2 osztályának volt parancsnokával, aki utasított a kulcsok elő-
kerítésére. Ennek a szervezetnek Granville nevű hadnagya kapta a felada-
tot, hogy hallgasson ki minden magyart, aki feltehetőleg tud a kulcsok
hollétéről. Közben többször megkíséréltem, hogy a ládát erre illetékes
hatóságnak átadjam, de eredménytelenül.

Júl.24.-én, vagy akörül, Granville hadnagynak sikerült a kulcsokat
megszereznie és amikor a ládát Granville hadnagy és Zöllner százados
jelenlétében kinyitottuk, üresnek találtuk. Azonnal odarendeltem Pajtás
ezredest és megkérdeztem, mi ez? Pajtás ezredes kijelentette, hogy ő ele-
jétől kezdve tudta, hogy a láda üres, mert személyesen vette ki belőle a
Koronát, a jogart, az országalmát és a kapott utasítás szerint elásta.
Szemére vettem az ezredesnek, hogy engem végzetesen nehéz helyzetbe
hozott, mert már az egész világ tudja, hogy a láda a 7. hadsereg birtoká-
ban van, mire Pajtás ezredes azonnal önként vállalkozott rá, hogy elmegy
és elhozza a Koronát. Ekkor lépett be a terembe a szervezet Andrews ne-
vű hadnagya, aki azonnal jelentkezett, hogy elmegy az ezredessel. Először
belsőleg vettem, de később megváltoztattam az elhatározásomat, mert előbb
érintkezésbe akartam lépni az A.C. of S, G-2-vel és ezért megtiltottam
Andrews hadnagynak és Pajtás ezredesnek, hogy elmenjenek. Az este folya-
mán négyszáz is megkíséréltem, hogy telefonon beszélhessek Perry ezre-
dessel, de eredménytelenül. Másnap délután, amikor éppen Perry ezredesnek
irtam, belépett Andrews hadnagy és Pajtás ezredes és jelentették, hogy
tegnap este csendben elmentek és most itt van a korona. Egy régi, sörös
benzineshordót hoztak be a szobába. A hordót Pajtás ezredes veszővel fel-
nyitotta és három sörös, megrongált börtököt hozott ki belőle. A börtö-
k egymás után szétestek. A Koronát, jogart és az országalmát a fürdő-
szobámba vittük, ahol Pajtás ezredes róluk a sárt, a piszkot személyesen
mosta le. Utána a földre helyeztük őket a ládába, az eredeti helyükre. Szt. István
kardját sohasem vették ki a ládából és az most is ott volt eredeti hely-
yén, eredeti tokjában. A láda azóta többet nem lett kinyitva.

(aláírás:) Paul Kubala őrnagy, M. I.

közöltem Quinn ezredessel, a 7. hadsereg A. C. of S. G—2 osztályának parancsnokával, aki utasított a kulcsok előkerítésére. Ennek a szervezetnek Granville nevű hadnagya kapta a feladatot, hogy hallgasson ki minden magyart, aki feltehetőleg tud a kulcsok hollétéről. Közben többször megkíséréltem, hogy a ládát arra illetékes hatóságnak átadjam, de eredménytelenül.

Július 24-én, vagy akörül, Granville hadnagynak sikerült a kulcsokat megszereznie és amikor a ládát Granville hadnagy és Zöller százados jelenlétében kinyitottuk, üresnek találtuk. Azonnal odarendeltem Pajtás ezredest és megkérdeztem, mi ez? Pajtás ezredes kijelentette, hogy ő elejétől kezdve tudta, hogy a láda üres, mert személyesen vette ki belőle a koronát, a jogart, az országalmát és a kapott utasítás szerint elásta. Szemére vettem az ezredesnek, hogy engem végzetesen nehéz helyzetbe hozott, mert már az egész világ tudja, hogy a láda a 7. hadsereg birtokában van, mire Pajtás ezredes azonnal önként vállalkozott rá, hogy elmegy és elhozza a koronát. Ekkor lépett be a terembe a szervezet Andrews nevű hadnagya, aki azonnal jelentkezett, hogy elmegy az ezredessel. Először beleegyeztem, de később megváltoztattam elhatározásomat, mert előbb érintkezésbe akartam lépni az A. C. of S. G—2-vel és ezért megtiltottam Andrews hadnagynak és Pajtás ezredesnek, hogy elmenjenek. Az este folyamán négyszer is megkíséréltem, hogy telefonon beszélhessek Perry ezredessel, de eredménytelenül. Másnap délben, amikor éppen Perry ezredesnek írtam, belépett Andrews hadnagy és Pajtás ezredes és jelentették, hogy tegnap este csendben elmentek és most ott van a Korona. Egy régi, sáros benzineshordót hoztak be a szobába. A hordót Pajtás ezredes vésővel felnyitotta és három sáros, megrongált bőrtokot húzott ki belőle. A bőrtokok egymás után szétestek. A Koronát, jogart és az országalmát a fürdőszobába vittük, ahol Pajtás ezredes róluk a sárt, piszkot személyesen mosta le. Utána a földre helyeztük őket száradni. Miután teljesen megszáradtak, behelyeztük őket a ládába, az eredeti helyükre. Szt. István kardját sohasem vették ki a ládából és az most is ott volt eredeti helyén, eredeti tokjában. A láda azóta többet nem lett kinyitva.

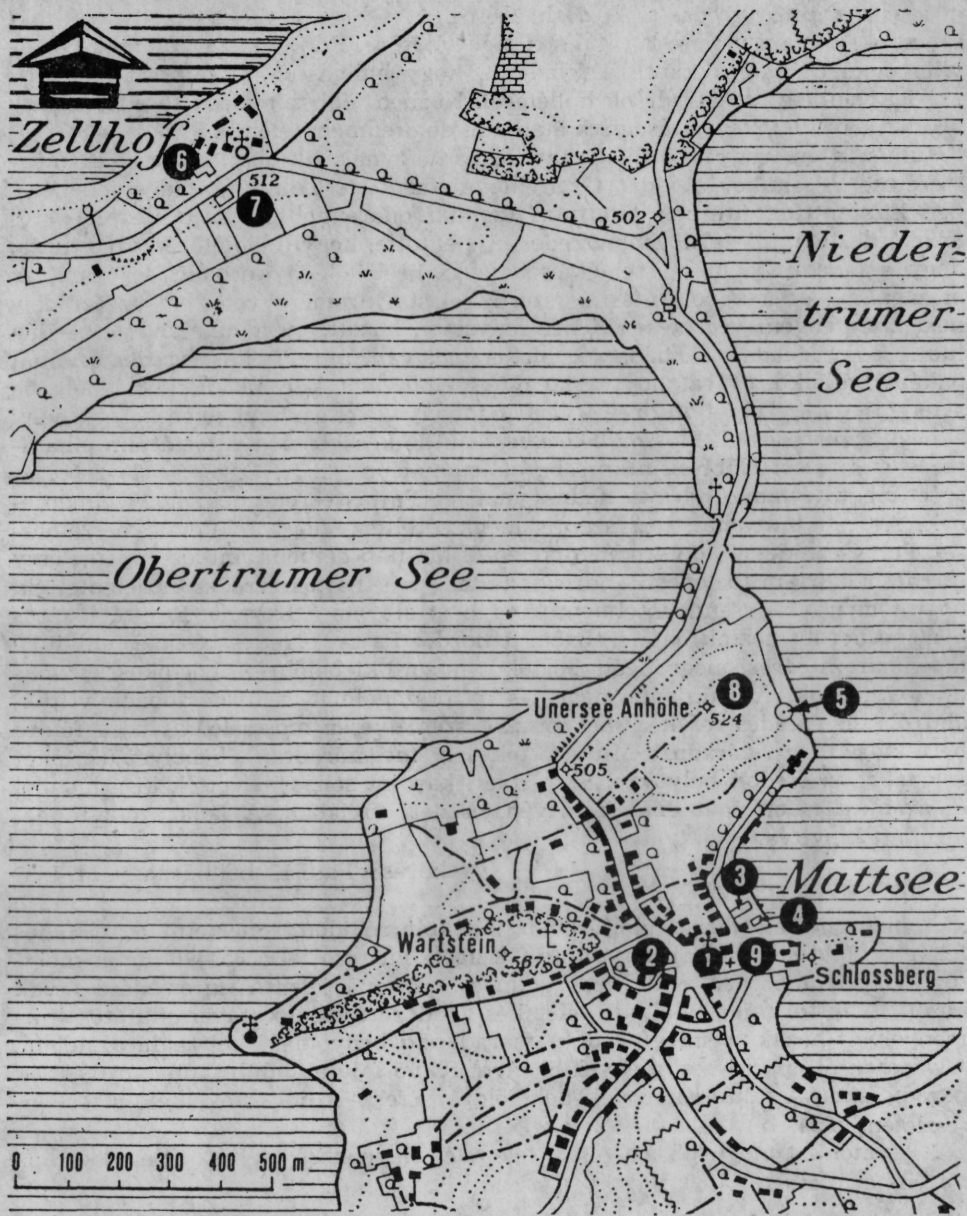
(aláírás:) Paul Kubala őrnagy, M. I.”²⁸

A helyszínt elemelve: előjáróban indokolt röviden ismertetni a település fekvését. Mattsee földrajzilag szinte félszigetként terül el a 35—40 méter szélességű Obertrumer See és a Niedertrumer See nevű jelentős kiterjedésű tavak között. A festői tájon található település gondozott úthálózatával, mutatós építményeivel (házak, vendéghogadók) maradandó benyomást kelt a látogatóban. A városoktól, ipari létesítményektől távol fekvő falu az üdülni, pihenni vágyók paradicsoma. A falu és környékének földrajzi fekvése jól értékelhető a térképészleten. (654. o.)

A számokkal megjelölt helyek a település figyelemre méltó helyei a korona történetét illetően.

1. Seewirt vendéghogadó. Itt volt a Szálasi-kormány beszállásolva, a fogadó udvarán állt egy teherautó, rajta a koronázási ékszereket tartalmazó láda. A gépkocsin elhelyezett láda állandó őrizete a korona elását követően is megmaradt.
2. A korona elásásának helye. Itt található egy faragással jelölt fa. Ezt a pontot határozta meg Andrews hadnagy térképen (1980), majd személyes megjelölésekor is (1983).

²⁸ *Attila L. Simonsits*: i. m. 93. o. Eredetiben, angol szöveggel.

Mattsee és környéke

3. Az Unersee Anhöhe magaslaton végzett „megtévesztő” ásás helye. A két ásás közötti távolság 150 méter.
4. Ide települt át a koronaórség az ásásokat követően, itt estek az amerikai hadsereg fogságába üres koronaládával, de annak jelképes őrzetével.

Mattsee északi területén — a két tó összefolyása alatti háromszögben — az Unersee Anhöhe magaslat (tengerszint feletti magassága 524 méter) DNy-ra lankás dombvonulattal csatlakozik a település É—D irányt követő útvonalához.

A magaslat erdő övezte K-i oldala meredeken csatlakozik a Mattsee (Niedertrumer See) fürdőzésre kialakított teraszához.

A magaslat tetején a második világháború utolsó időszakában légvédelmi tüzelőállást építettek ki a hozzá tartozó löszersáncsal és „futóárokka”. Ez a magyarázata a visszaemlékezések során említett „lövészgödör”, „lövészárók” utalásoknak.

Mindeddig a korona rejtekhelyére nézve két variáció képzelhető el. Ez alátámasztja a megtévesztő elásási aktust, melyet a kiásásra utaló visszaemlékezések is igazolni látszanak. Az idevonatkozóan begyűjtött adatok, vallomások összevetése révén azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Pajtás ezredes két elrejtési — elásási — ceremóniát rendezett a közreműködők külön-külön kiválasztott és elszigetelt két csapatával. Egy valódit április 26-ról 27-re virradó éjszaka és a megtévesztő elásási aktust május 5-én. A fenti állítást az eddig előkerült adatok engedik sejtetni. Pajtás ezredes különböző nyilatkozatai mindkét verziót alátámasztják és cáfolják is. Sajtónyilatkozataiból egyértelműen megállapítható, hogy az elásási aktus lefolyását szükséztlenül, tömönatokban rögzítette. Szívesen cserélgette, vagy éppen elhallgatta az ásási munkákban részt vevők nevét, számát, némelykor az eseményeket, és mindenkor az elrejtés helyszínének leírását. Oka volt rá? Talán! Nemes Bankó Pajtás Ernő szkv. m. kir. testőrezredes a fogságba esés és bekövetkeztével ébredt rá, hogy félrevezetett olyan embereket, akik „vakon” hittek benne, akik tévedhetetlenségét, igazságérzetét még gondolatban sem kérdőjelezték meg. Ekkor ébredt rá, hogy a valóság napfényre kerültével talán elítélik majd azon egykori hívei, akik a figyelemelterelő elásási művelet félrevezetett asszisztensei voltak. Azok a koronaőrök, akik hosszú éveken át tényleges őrzői, védői voltak nemzeti kincsünknek. E manőver valódi okát a koronatanú magával vitte a sírba anélkül, hogy arról az utókornak hitelt érdemlő feljegyzést hagyott volna hátra. A Pajtás-hagyaték megléte ismeretlen, semmiféle írásos nyom, vagy adat mind a mai napig nem került nyilvánosságra annak ellenére, hogy az ezredes már közel négy évtizede elhunyt.

Két ásás történet

A visszaemlékezések aprólékos elemzése vitathatatlanul arra enged következtetni, hogy két „ceremónia” játszódott le, vagyis ásás a dombtetőn, majd a lejtő D-i oldalán. Ezt látszik igazolni a faluban akkor és most is élő félkarú trafikos, valamint egy erdész véleménye,²⁹ valamint Bundáék azon megállapítása, hogy a hivatalosan jegyzett idő előtt a koronát kiásták. Felmerül a kérdés, mit takar a „megtévesztő ásás”, ha valakik azt kiásták? Eltekintve az időponttól, lássuk sorrendben:

Bundáék visszaérkeznek Mattsee-be, a korona általuk ismert elásási helye *sértetlen*. A faluba történet visszatérésük (valakiben, vagy valakikben) feltehetően gyanút keltett, akik kihasználva az éjszakát, a más valaki útján ismert helyen az éj leple alatt kiássák a hordót.

Bundáék és Kocsis másnap újra felkeresi a helyszínt. „... és akkor láttuk ...”

Bunda: „Amikor a tóparton az ismert helyet megközelítettük, azt észleltük, hogy friss föld-túrások vannak, és terepjáró *katonai autók* nyoma is felismerhető volt. (Ezek a nyomok bizonyára korábbi eredetűek! — Cs. L.)

²⁹ Anton Rieder trafikos és Huber Stagl erdész.

Megállapítottuk, hogy a Koronát 1945. június 22-én éjjel kiásták, hordóstól együtt elvitték.

... Mattsee-ben felkutattuk azokat a helyeket, hol még magyarokat sejtettünk és érdeklődtünk... találtunk is szemtanút, aki közölte velünk, hogy az esti órákban megjelent a főhadiszálláson, illetve a mellette levő udvaron két amerikai személyszállító kocsit, melyből kiszállt egy magyar és egy amerikai tiszt. Beszélgettek, mutogattak, majd a tó partján a kiemelkedő dombon munkálatokat végeztek. A szemtanú elmondása szerint *lehettek tízen, akik a fenti helyen munkálkodtak.*³⁰

A fentieket cáfolandóan, nézzük Pajtás közjegyzőileg hitelesített vallomását. „...Az egyik fiatal amerikai hadnagynak, Worth B. Andrews-nak segítségével, megkaptuk a kívánt gépkocsit s éjjel $\frac{1}{4}$ 1 órakor Mattsee-be indultunk, a hadnagy alárendeltjének, Daniel Shell őrmesternek s az egyik koronaőr bajtársunknak társaságában (tehát összesen négyen). Hajnali $\frac{1}{2}$ 6 órakor a tett helyére érkeztünk, s a négy órai kemény munka után kiemeltük a koronát rejtő benzintartályt...³¹

Pajtás vallomása térben és időben cáfolja Bundáék visszaemlékezését. Vitathatatlan, hogy a koronát Pajtásék ásták ki, de ki, vagy kik ásták ki a másik benzineshordót és az mit tartalmazott?! Mint Bundáék utalnak rá, a faluban ekkor még voltak magyarok. Ha igaz, márpedig többszörös utalás van rá, hogy Szöllösi jelen volt a Kocsis—Bunda-féle elásásnál, akkor Szálasi és/vagy Szöllösi iratainak, vagy vagyoni értékeinek ilyen módon történt elrejtése, majd későbbi felszínre hozatala a legvalószínűbb.

Mindez feltételezi a fentieket. Ha Bunda visszaemlékezését az említett eseményeket megelőző időszakról (a korona útja Mattsee felé...) felidézzük, igazoltnak látjuk az iménti gondolatokat:

„...Már a község bejáratánál (Mariazell) várt bennünket a miniszterelnök-helyettes Szöllösi Jenő. Egyik udvaron beparkolt a gépkocsi. A koronánál hagyott 2 koronaőrt és 4 főt magával vitt családjának, illetve *rokonságának lakására*, akik bennszülött *mariazelli lakosok* voltak. Itt a 4 fő koronaőrrel *lerakott 3 teherautó rakományt*. Ezek italok, ételek és egyéb súlyos ládarakományból és feltehetően nemzeti vagyonkészletekből tevődtek össze...³²

Térjünk vissza a korona kiásásának helyére! Az egykori — Pajtás nyilatkozatában is név szerint említett — vakmerő fiatal texasi hadnagy, *Mr. Worth B. Andrews*, évtizedekkel az esemény után *bejelölte térképre a kiásás helyét* a következő szöveggel: „I am estimating it was at the bottom of a deep foxhole about 3 feet below the bottom”³³ (Beclésem szerint egy mély lövészgödör alján volt, körülbelül 3 láb [1 méter] mélységben!) Megjegyzendő, hogy a mélység vizsgálata elhanyagolható, hiszen 1 métertől 4 (!) méterig olvashatók nyilatkozatok, viszont a helyszín mindenképp figyelmet érdemel. *Mr. Andrews* részt vett a közelmúltban Mattsee-ben tartott emlékműavatási ünnepségen. A helyszínt illetően személyesen is megerősítette — megmutatta — a térképről már korábban ismert helyet.

Meglepő, de némi hasonlat lelhető fel a korona Orsova körzetében (1849) történt elásása helyének jelölése és a Mattsee térségében ma is látható jelzés

30 Bunda József idézett visszaemlékezése, 10—11. o.

31 Pajtás Ernő idézett tanúvallomásának részlete.

32 Bunda József idézett visszaemlékezése, 5—6. o.

33 A feliratozott térképrészlet másolata a szerző birtokában. A térképi jelölést A. Simontsits kérésére *Mr. Andrews* készítette 1980. augusztus 21-én.

A korona rejtekhelyét jelölő, 1983-ban állított emlékoszlop. (A térképen 2-es és 3-as számmal jelölt pontok között áll.)

között. Orsovánál „Allion liget egy rejtett zugában egy facsoport ágai levág-
vák, a fák pedig megkarcolva és sudaraikon mesterséges jelek vannak...”³⁴
olvashatjuk az egykori leírásban.

Mattsee térségében az Unersee Anhöhe vonulatot szegélyező erdősáv fái
között még ma is látható egy, a többiekétől eltérő törzsű fa, amelyen 3 egykori
vágásból (jelölésből) eredő forradás van. Az „egykori vágás” a korát a falu er-
désze a közelmúltban történt helyszínbejárás során a kérdés ismerete nélkül kb.
30 évvel korábbra datálta.³⁵

Mr. Andrews körülbelüli helymegjelölése és a fatörzsön található egykori
jelölés egybehangzóan az igazolják hogy a valódi rejtekhely nem a dombtető-
n, hanem az attól D-re lévő lejtő fákkal kedvezően védett terepszakaszán
volt. Míg a falu házaiból a dombtetőn a legkisebb mozgás is tökéletesen fel-
ismerhető, addig a háttér takarta lejtőn meglehetősen biztonsággal lehetett te-
vékenykedni, különösen a fákkal övezte térségben.

Bundáék dombtetőn történt ásását látszik igazolni Anton Rieder helyi lakos,
akí a következőket mondta el: Holdfényes májusi éjszaka volt, amikor a kora
esti órákban (sötétedés után) a tavon apjával csónakból halászott. A lombtalan
erdősávon átlátva észrevették, hogy a dombtetőn néhányan munkálkodnak,
bár a légvédelmi tüzelőállást kezelői már régen elhagyták. Hangfoszlányokból
megállapították, hogy az ott tevékenykedők nem németül beszélnek, így hát
magyarok, miután a faluba sokan voltak akkor beszállásolva (Szalasiék, család-
dok, testőrség, koronaőrök...). Hogy mit tettek nem tudni, de órákon át meg-
figyelhető volt mozgásuk a térségben!

Látva a területet, lombosodás előtt, a tőről tényleg belátható a dombtető,
ellentétben a Mr. Andrews mutatta helyszínnel, amelynek háttere a tőről néz-
ve, takarja az előtérben folyó tevékenységet.

Összegezve: a kétszeri ásás ténye vitathatatlan, az azonban, hogy a félre-
vezető ásás során mit rejtettek el, mindmáig kideríthetetlen.

A második világháború végnapjainak utolsó magyar vonatkozású eseménye
a korona elrejtéséhez kapcsolódik. A ma még ismeretlen vonatkozások tisztá-
zását olyan dokumentumok felkutatása biztosíthatja, amelyek a résztvevőktől,
közreműködőktől erednek.

Sajnos, mindmáig ismeretlen Pajtás ezredes naplója, vagy visszaemlékezése,
amit magányában minden bizonnyal elkészített, valamint Borbély és Paizs
koronaőrök írott vagy egykor elhangzott nyilatkozatai. Biztosra vehető, hogy
ez utóbbiak a korona tényleges elásásának közreműködői, akik feltehetően
Pajtásnak fogadalmat tettek, hogy soha sehol a „nagy titokról” nem nyilatkoz-
nak. Feltételezésemet alátámasztja Borbélyné több olyan megnyilatkozása, hogy
férje mindenkor hazugnak, valótlannak minősítette a kérdéssel kapcsolatban
megjelent írásokat, de a történelekről még családi körben sem nyilatkozott.³⁶

³⁴ *Csendes László*: i. m. 614. o.

³⁵ Herr Huber Stagl nyugalmazott főerdész 1981. augusztus 18-án az alábbi megállapítást tette a jelzett fán fel-
lelhető faragást illetően: „A vizsgálat tárgyát képező kórisfa az olajfélék családjába tartozik, a folyók, patakok mel-
letti üde, nyirkos talajt kedveli. A fa, korát illetően, lehet 50–60 éves. A fa törzsén látható faragások sebhelyei 30–
40 évesek lehetnek.”

³⁶ Sajnos, a „titoktartó” Borbély János tényismeretét mindmáig homály fedti, felesége 1983. október 17-én bekövet-
kezett elhunytával talán már remény sincs esetleges visszaemlékezés felkutatására.

Kutatásaim során, a fent leírtak ismeretében az eddig fellelt anyagok értékelésére és a helyszín vizsgálatára kerülhetett csak sor. Bízom benne, hogy az események hézagait, vitatott, tisztázatlan kérdéseit a jövőben a széleskörűen kiterjesztett kutatás, valamint most megjelent írás útján pontosítani lehet majd.³⁷

37 Feldolgozást, különös tekintettel az összefüggések vizsgálatára, *Attila L. Simontsits* említett dokumentumkötetete segítette. A korona történetének kutatásával foglalkozóknak hasznos segítségül szolgál a terjedelmes mű fényképanyaga, térképvázlatai, név- és tárgymutatója, valamint az irodalomjegyzék. A korona mattsee-i históriáját tartalmazó fejezet egy lelkes amatőr kutató, *Somorjai Béla* fáradhatatlan munkálkodását dicséri. Ő mutatott rá először a két elásás tényére, s jelölte meg elsőként — elfogadható pontossággal — a tényleges elásás legvalószínűbb helyét. Somorjai tényfeltáró tenniakarása kapcsán remény van a még tisztázatlan kérdések dokumentumokkal alátámasztott megválaszolására.

A jelen feldolgozás elkészülte után jelent meg *Hahn Sándor*: *A Szent Korona útja és sorsa*. (New York, 1984.) c. könyve. A szerző Borbély János 1976. december 31-én adott nyilatkozatára utalva így is a korona elásásáról: „... *Szőlősi* és *Pajtás* alapos szemrevételezés után egy tájolási műszer segítségével talált egy erre alkalmasnak látszó helyet fenn a hegyen, a sáncárokban. A sáncároknak egyik oldal falában kézzel kapartak ki egy megfelelő mélyedést.” „Az elásásnál csak *Pajtás* ezredes, *Borbély* alhadnagy és *Pajzs* koronaőr van jelen, *Pajtás* a helyet a műszer segítségével alaposan megjegyzi.” (318—321. o.) Hahn a több helyen elszórt utalásokat végül is így összegzi: „Mindent összefoglalva *Pajtás Ernő* ezredes elhangzott interjújából és *Borbély János* nyilatkozatából kiviláglik, hogy a Szent Korona a Schlosberg-en lévő sziklatalal alatt volt elásva. (323. o.) A Hahn-féle végkövetkeztetés téves, amit más írásokban a résztvevők nyilatkozata cáfol meg, élen a kiásásnál jelen volt *Andrews* amerikai hadnaggyal.